



امکان‌سنجی نظارت بر محتوای مناظرات انتخاباتی ریاست‌جمهوری ایران

علی تقی‌نژاد^۱، محمد مهدی غمامی^{۲*}، محمدرضا حکاک‌زاده^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق عمومی، گروه حقوق، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

۲. دانشیار، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشگاه امام صادق(ع)، تهران، ایران

۳. استادیار، گروه حقوق عمومی، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۶ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹

نوع مقاله: پژوهشی

DOI: [10.22034/gjplk.2025.2077.1864](https://doi.org/10.22034/gjplk.2025.2077.1864)

چکیده

امروزه بهره‌گیری از شیوه‌های مشروع، جذاب، و متناسب با رقابت‌های سالم انتخاباتی قابل توجه کنشگران و مسئولان نظام‌های مردم‌سالار است. با گذشت سیزده دوره از انتخابات ریاست‌جمهوری ایران، بدون تردید، یکی از ابزارها و سریع‌ترین روش‌ها جهت آشنایی با نامزدهای انتخاباتی ریاست‌جمهوری و شناخت صحیح تفکرات و برنامه‌های انتخاباتی قابل دفاع آن‌ها برگزاری مناظرات در چارچوب رقابت‌های سیاسی سالم است. با توجه به سؤال اصلی مبنی بر اینکه «نظارت حقوقی و قضایی بر محتوای مناظرات انتخاباتی ریاست‌جمهوری ایران چگونه ممکن است؟» به تحلیل گزاره‌ها با روش توصیفی-تحلیلی می‌پردازیم. اساساً نامزدی می‌تواند حائز اکثریت مطلق آرا باشد که با حضور در مناظره در «چارچوب قانون و مقررات» و با «اعمال نظارت مؤثر بر جلسات مناظرات» توسط نهادهای ذی‌ربط به ارائه برنامه‌ها و عملکردهای آینده خود بپردازد و راجع به مسائل مختلف ملی و بین‌المللی راه‌حل‌های راهبردی و اساسی را متناسب با وضع موجود کشور پیشنهاد بدهد. بنابراین با هدف شناساندن مناظره مطلوب از دیدگاه حقوقی باید نظارت حقوقی و قضایی از منظر اشخاص حقوقی و نحوه نظارت بر آن نیز مورد بررسی و تحلیل حقوقی قرار بگیرد. بنا به نتایج حاصل‌شده، با توجه به عدم مقررۀ خاص راجع به مناظرات انتخاباتی و متعاقباً با لحاظ عدم نظارت فعال و مؤثر بر جلسات مناظره، در نتیجه، به انحراف در آرای مردم، عدم شناسایی دقیق نامزد مورد نظر، نیز عدم ضمانت اجرای کافی برای تبلیغات انتخاباتی خلاف واقع (کذب) یا گمراه‌کننده منجر خواهد شد.

کلیدواژگان: انتخابات ریاست‌جمهوری، تبلیغات انتخاباتی، مناظره، نظارت حقوقی، نظارت قضایی.

دانشیار، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشگاه امام صادق(ع)، تهران، ایران

* Email: ghamamy@isu.ac.ir



مقدمه

یکی از جلوه‌های نظام مردم‌سالار وجود نظام «انتخابات آزاد و منصفانه»^۱ است. چون مردم از طریق آن می‌توانند نقش تعیین‌کننده و مؤثری در شکل‌گیری ساختارها و نهادهای سیاسی و جهت‌دهی خط‌مشی‌ها و قوانین در جامعه داشته باشند. انتخابات آزاد و منصفانه حوزه وسیعی را برای اراده آزاد مردم در جهت ایجاد و مطلوبیت حکومت ایجاد می‌کند. اما به‌تنهایی نمی‌تواند تضمین‌کننده نظام مردم‌سالار باشد و چه‌بسا حکومت‌هایی که بر اساس انتخابات آزاد بر سر کار می‌آیند ممکن است ناتوان، فاسد، کوتاه‌بین، و غیر مسئول باشند و از منافع خاصی حمایت کنند. وقتی می‌توان ادعا کرد که انتخابات مبتنی بر مشارکت حداکثری انتخاب‌کنندگان و رقابت‌های سالم نامزدها است که طبق اصل ۵۶ قانون اساسی حق حاکمیت و تعیین سرنوشت اجتماعی ملت به واقعیت عملی تبدیل شده و نتیجه انتخابات هم برآیند خواست واقعی مردم باشد (خسروی، ۱۳۸۸: ۸۷ - ۹۰). در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) رقابت سالم و مسالمت‌آمیز بستگی به رفتارهای سیاسی افراد و گروه‌ها دارد که دارای چارچوب‌های قانونی مبتنی بر اخلاق دینی و اسلامی، عدم خشونت‌ورزی، حذف رقبا، و در نهایت در جهت حفظ و پایداری منافع عمومی کشور باشد (فولادفر، ۱۳۹۲: ۲۱). انواع نظام‌های انتخاباتی^۲ در کشورها اقتضائات مختلفی در بحث مناظرات انتخاباتی دارند؛ طوری که در «نظام‌های انتخاباتی بسته»^۳ مردم به همان لیستی رأی خواهند داد که قبلاً توسط احزاب تهیه و تدوین شده است. بدون تردید، رسانه‌ها و مطبوعات جزء مهم‌ترین منابع خبری و تبلیغاتی هستند که دارای کارویژه‌های مختلفی در نظام مردم‌سالار، به‌خصوص در فرایند انتخابات و تحقق مشارکت مردم، هستند. از جمله کارکردهای اصلی آن‌ها «پاسخگو کردن دولت، اطلاع‌رسانی، آموزش مدنی شهروندان، مرتبط کردن مردم با حاکمان، و نظارت و کنترل قدرت سیاسی است» که بر این اساس لازمه مشارکت فعال شهروندان در امور سیاسی و مسائل مربوط با سرنوشت خود دسترسی آزاد آن‌ها به اطلاعات و اخبار به‌روز در جامعه است (خسروی، ۱۳۸۸: ۱۱۲).

آنچه ضامن امنیت حقوقی کشور است مشارکت حداکثری مردم در انتخابات است. جدای از مشارکت، باید سیاست‌های نامزدها در نشست‌های خصوصی یا عمومی یا از طریق رسانه‌های جمعی بیان شود (استیل، ۱۳۹۰: ۷۵). از مهم‌ترین عواملی که می‌تواند گرایش مردم

را به سمت‌وسوی یکی از نامزدها سوق بدهد چگونگی بحث و جهت‌دهی وی در برخورد با دیگر نامزدهای مطرح‌شده در انتخابات است؛ اینکه چگونه می‌تواند فضای انتخاباتی را به سمت رسیدن به اهداف خویش هدایت کند و همچنین با توجه به سوابق و گفتارهایی در خصوص مباحث مهم حقوقی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، و غیره بتواند جایگاه برتری نسبت به دیگر نامزدها پیدا کند و نتیجه را به نفع خویش تمام کند. هدف از برگزاری مناظرات انتخاباتی از یک سو بهره‌مندی و استفاده حداکثری نامزدها از حق بر تبلیغات انتخاباتی است و از سوی دیگر شناخت و آشنایی رأی‌دهندگان با برنامه‌ها و طرح‌های پیشنهادی نامزدهای مورد تأیید شورای نگهبان در عرصه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، و اجتماعی است؛ به گونه‌ای که پس از بررسی و تحقیق بتوان به نامزد اصلح رأی داد. اما سؤال اصلی این است که «نحوه نظارت بر مناظرات انتخاباتی چگونه ممکن است؟» بر اساس سؤال یادشده، فرضیه این خواهد بود که به‌کارگیری انواع نظارت‌های حقوقی و قضایی بر محتوای مناظرات انتخاباتی توسط نهادهای ذی‌صلاح طبق قانون فعلی انتخابات ریاست‌جمهوری و قانون مجازات اسلامی ممکن است. روش اجرای تحقیق نیز بررسی و تحلیل حقوقی مناظرات انتخاباتی در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران است. ضرورت پژوهش این است که با توجه به مقتضیات امروز انقلاب اسلامی، چنانچه قالب و شیوه تبلیغاتی از نوع «مناظرات انتخاباتی» به طور صحیح و اصولی، قانون‌گذاری‌شده، و نظارت مؤثر بر آن صورت بگیرد، می‌تواند به عنوان ابزار حقوقی شفاف جهت انتخاب اصلح کارآیی فوق‌العاده‌ای داشته باشد.

با بررسی پیشینه پژوهش‌ها به این نکته دست یافتیم که برخی از تحقیقاتی که با عنوان «مناظره» انجام شده است بدین شرح است: در مقاله «شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های مناظرات مطلوب انتخابات ریاست‌جمهوری در ایران از منظر رهبر معظم انقلاب» که توسط باقری‌کنی و نعمتی به نگارش درآمده است به شناسایی مؤلفه‌های مؤثر پرداخته شده و به دنبال ارتقای کیفیت برگزاری مناظرات بوده‌اند و صرفاً در نتیجه‌گیری کلیاتی از نقش نهاد ناظر نوشته شده است. برخی پایان‌نامه‌ها از جمله «بررسی شیوه‌های مناظرات امام صادق (ع) و مقایسه آن با مناظرات انبیا در قرآن کریم» نوشته سیده فاطمه میرصفی، «آثار هدایتی مناظرات انبیا در قرآن» نوشته مریم رحیمی، و «بررسی و تحلیل گفتمان مناظره‌ای در نامه‌های نهج‌البلاغه» نوشته محمد مالمیر فقط از جنبه اسلامی به نگارش درآمده‌اند و موضوع از منظر حقوقی بررسی

نشده است. در پایان نامه «علل سیاسی-اجتماعی و حقوقی پدیده تخریب و مبارزات منفی در انتخابات ریاست جمهوری ایران (بررسی مقایسه‌ای انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ و ۱۳۹۶)» نوشته ساسان مرادی در سال ۱۳۹۷ عوامل زمینه چرایی مبارزات انتخاباتی در ایران به عنوان یک رقابت منفی و غیر اخلاقی بررسی شده و طبق اطلاعات به دست آمده عواملی چون «عدم گزار به جامعه مدنی و نبود احزاب، ضعف شدید قوانین در زمینه جلوگیری از تخریبات، پیگیری نکردن تخلفات انتخاباتی از طرف قوه قضاییه، خصلت ذاتی خود انتخابات به عنوان یک مبارزه قدرت، و سوگیری نهادهای ناظر و اجراکننده انتخابات» از مهم ترین دلایل تخریب در انتخابات شمرده و صرفاً علل حقوقی پدیده تخریب و مبارزات منفی در انتخابات ریاست جمهوری و مقایسه آن در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۹۶ را بیان کرده است که با موضوع این مقاله ارتباط مستقیم ندارد. در این مقاله، ضمن استفاده از روش توصیفی-تحلیلی برای بررسی امکان سنجی نظارت حقوقی و قضایی بر محتوای مناظرات انتخاباتی ریاست جمهوری ایران ابتدا به «تعاریف و مفاهیم» مرتبط با مسئله اصلی پرداخته می‌شود. سپس به «ضرورت نظارت حقوقی و قضایی» و «انواع نظارت حاکم بر جلسات مناظرات انتخاباتی» اشاره خواهد شد که به نظارت‌های حقوقی مؤثر و کارآمد از جمله نظارت اشخاص حقوقی (مقام ناظر) و نظارت حقوقی و نظارت قضایی (نحوه نظارت) منتج می‌شود.

۱. تعاریف و مفاهیم

۱-۱. نظارت

نظارت از منظر لغت یعنی مراقبت برای اطمینان از درستی کار، نظر کردن، و تحت نظر داشتن کاری (انوری، ۱۳۸۱، ج ۸: ۷۸۵۱) و از منظر اصطلاحی نیز به معنای کنترل اعمال یک مقام یا نهاد حکومتی از سوی مقام یا نهادی دیگر تعریف شده که نتیجه آن حصول اطمینان از رعایت اصل حاکمیت قانون در امور مربوط است (راسخ، ۱۳۹۰: ۲۰). مفهوم نظارت در موارد متعدد راجع به نهادها، موضوعات، و حوزه‌های مختلف در اصول قانون اساسی استفاده شده و مطابق با تعریف اصطلاحی فوق به مفهوم نظارت در حوزه حقوق عمومی اشاره شده است (آیین‌نگینی، ۱۳۹۵: ۳-۴۳). اما مفهوم نظارت از منظر فقهی حداقل در دو باب فقهی وصیت و وقف مطرح شده که در ذیل آن‌ها نظارت‌های استطلاعی و استصوابی نیز بیان شده است (تارم و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۵۸۵) و بنا به موضوعیت داشتن آن‌ها در اینجا به طور مختصر بیان می‌شود:

۱-۱-۱. نظارت استطلاعی

همان‌طور که از واژه آن مشخص است، در این نوع نظارت مقام یا نهاد ناظر بر امور اجرایی صرفاً از اقدامات و افعال مجری اطلاع حاصل می‌کند، بدون آنکه در صورت کشف تخلف صلاحیت اعمال ضمانت اجرای خاصی را داشته باشد (عمیدزنجانی، ۱۳۸۲: ۶۲) و همچنین بتواند مانع از فعالیت مجری شود. در اینجا نظارت در درجه پایین‌تر و ضعیف‌تری قرار گرفته و مقام یا نهاد ناظر فقط به جهت اینکه قانون‌گذار به او امر کرده نظارت خواهد کرد و وظیفه دیگری به او واگذار نشده است.

۱-۱-۲. نظارت استصوابی

مطابق با اصل ۹۹ قانون اساسی، نظارت بر انتخابات وظیفه شورای نگهبان است که بر اساس نظریه تفسیری شماره ۱۲۳۴ مورخ ۱۳۷۰/۰۳/۰۱ آن شورا نظارت استصوابی محسوب می‌شود.^۴ منظور از این نظارت این است که فرد ناظر اعمالی را که متوجه می‌شود صحیح نیست تشخیص دهد و اختیار و صلاحیت ابطال آن‌ها را داشته باشد. بنابراین، اعمال صورت‌گرفته هیچ‌گاه بدون تأیید مقام ناظر اعتبار قانونی ندارد (امیراجمند، ۱۳۸۹: ۱۳۵). بر همین اساس، این نوع نظارت باید با تأیید مقام ناظر همراه باشد و بدون آن اثر حقوقی نخواهد داشت.

۱-۲. مناظره

از لحاظ لغوی «با هم نظر کردن، یعنی فکر کردن در حقیقت و ماهیت چیزی، با هم بحث کردن» (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۱۵۶۲) و «در امری با هم بحث و گفت‌وگو کردن» معنا شده است (عمید، ۱۳۸۹: ۹۷۸). واژه مناظره در ادبیات مغرب‌زمین به معنای Debate است که در ترجمه آن گفته‌اند: ۱. مباحثه، مناظره؛ ۲. بحث و جدل، مناقشه؛ ۳. مناظره کردن (بنی‌یعقوب، ۱۳۸۸: ۶۳۲). طبق این معنا، هرچند مفاهیم مناقشه، مذاکره، مشاجره، و مباحثه هم مرتبط با این موضوع است، هم‌معنی‌ترین آن‌ها با مناظره مفاهیم جدل و نقد است (حجتی، ۱۳۹۰: ۱۳). مناظره یا همان Debate واژه‌ای عربی است که به قول مرحوم مظفر در کتاب المنطق «اصل آن از کلمه یونانی طوبیقا» است (مظفر، ۱۳۸۸: ۳۸۲) و ابن‌منظور در کتاب لسان‌الغیب ریشه آن را «نَظَر، يَنْظُرُ، مَنظَرًا، مَنظَرَةً» می‌داند و در اصل معنای نظر دیدن با چشم است (ابن‌منظور، ۱۴۰۵: ۲۱۵).

از لحاظ اصطلاحی، مناظره از روش‌های تربیتی غیر مستقیم است که برای کشف حقایق و شناخت واقعیت‌ها و یکی از محکم‌ترین راه‌های رسیدن به هدف است (منصوری، ۱۳۹۰: ۲۱).

عده‌ای از محققان معنای واژه‌های علم المناظره، علم المنطق، و علم الجدل در متون قدیم و جدید را به جای یک‌دیگر به کار گرفته‌اند (مالمیر، ۱۳۸۹: ۷). مثلاً مرحوم مظفر در کتاب *المنطق* «مجادله و مناظره» را هم‌معنا ترجمه کرده و در حقیقت با ارائه تعریف منطقی از مناظره گفته است: «گفتاری است بر اساس قواعد و قوانین مشهور، مسلّم و مورد قبول طرف مقابل و با شیوه‌های علمی که با اقامه حجت و برهان توان نقض آن‌ها از طرف مقابل سلب می‌گردد.» (مظفر، ۱۳۸۸: ۳۸۳ - ۳۸۶) و نهایت اینکه در کتاب *معروف المفردات فی غریب القرآن* نیز در باب مناظره آمده است: «مناظره عبارت است از گفت‌وگو و نکته‌بینی دوجانبه و رودررو در آنچه انسان بدان معتقد است.» (راغب اصفهانی، ۱۴۰۴: ۴۹۸). اما با توجه به تعاریف فوق به نظر می‌رسد تعریفی که مرحوم مظفر از مناظره ارائه کرده است کامل‌تر از سایر تعاریف باشد. در مجموع می‌توان گفت مناظره مکالمه یا بحث و گفت‌وگویی دوطرفه است که در حضور شخصی به عنوان داور جلسه صورت می‌گیرد و هر یک از آن‌ها تلاش می‌کنند با استدلال و ارائه برهان قاطع برتری عقیده خویش را به رخ دیگری بکشاند و به اثبات برساند (رزم‌جو، ۱۳۷۰: ۱۳۳).

۳-۱. مناظرات انتخاباتی

مناظرات انتخاباتی^۵ مناظره‌هایی است که میان نامزدهای شرکت‌کننده در انتخابات مختلف برگزار می‌شود. قبلاً تنها ابزار پخش عمومی این مناظره‌ها تلویزیون بود. به همین دلیل به مناظره‌های انتخاباتی مناظره‌های تلویزیونی هم گفته می‌شد و در مباحث مربوط نیز بیشتر از این اصطلاح استفاده می‌شود (Coleman, 2000: 1). مناظره از مهم‌ترین ابزارهایی است که در دوره رقابت‌های انتخاباتی نامزدها جنبه کاربردی پیدا می‌کند (منصوریان، ۱۴۰۱، ج ۲: ۲۵۲). رقابتی‌تر شدن انتخابات، شکل‌دهی رفتار انتخاباتی، آشکارسازی شخصیت واقعی نامزدها و نقاط ضعف و قوت آن‌ها، و افزایش مسئولیت نامزدها در قبال شعارهای انتخاباتی آن‌ها از جمله پیامدهای مثبت مناظره‌های انتخاباتی است (نجفی دورکی، ۱۴۰۱: ۱۴) که می‌تواند به تعریف محتوایی مناظره کمک کند. فلسفه برگزاری مناظرات انتخاباتی این است که در میان نکات و نقد دیدگاه‌ها نقاط قوت و ضعف هر دیدگاه برای مخاطب و همچنین داور مناظره مشخص می‌شود و روش مؤثر برای طرح دیدگاه‌ها و برنامه‌هایی است که به آینده مربوط می‌شود و به همین دلیل هنگام کارزارهای انتخاباتی از قابلیت آگاهی‌بخشی بالایی برخوردار است. چون ما بین تصمیم‌های کلان و برنامه‌های آن‌ها می‌توان خاستگاه فکری نامزدها را بهتر

شناخت (علی‌محمدی، ۱۳۹۲: ۸۳). با توجه به مفهوم لغوی و اصطلاحی مناظره، صرفاً به سه نمونه تعریف از مناظرات انتخاباتی بدین شرح بسنده خواهیم کرد: ۱. قالبی رسمی و چالشی در برابر عموم برای طرح دیدگاه‌ها و عقاید رقبای انتخاباتی؛ ۲. چارچوبی مباحثه‌بنیاد بین دو طرف راجع به مسائل مربوط به حوزه اختیارات کرسی انتخاباتی مورد رقابت که ابتدا با ردّ و بدل نظرات یک‌دیگر مواجه خواهند شد و سپس سؤالاتی از طرفین مناظره توسط مدیر یا مجری بیان می‌شود؛ و ۳. یکی از اشکال تبلیغات انتخاباتی که نامزدها بر اساس بند ۳ سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مورخ ۱۳۹۵/۰۷/۲۴ مقام معظم رهبری با استفاده از امکانات دولتی و شرایط برابر و با توجه به اصل آزادی بیان و اندیشه به بیان طرح برنامه‌ها و دیدگاه‌های خود راجع به مسائل ملی و بین‌المللی و نقد سازنده نسبت به نظرات دیگر نامزدها و رقابت سالم با یک‌دیگر می‌پردازند. البته بدیهی است به دلیل آزادی بیان و اظهار نظر راجع به مسائلی حول محور وضعیت حال و آینده کشور امکان طرح «وعده‌های ممکن و قانونی»، «وعده‌های ممکن و غیر قانونی»، و همچنین «وعده‌های غیر ممکن و غیر قانونی» از طرف هر یک از نامزدهای ریاست‌جمهوری در جلسات مناظره وجود خواهد داشت که در این صورت لازم است نهادهای نظارتی نسبت به محتوای ارائه‌شده بررسی و نظارت جدی اعمال کنند.

۲. مبانی و چارچوب نظری نظارت حقوقی و قضایی بر مناظرات انتخاباتی

بدیهی است تحقق انتخابات آزاد و عادلانه باید به گونه‌ای باشد که بتواند سلامت آن را برای نخبگان و عموم جامعه اثبات کند. به همین جهت، تمهید سازکارهای نظارتی به منظور تضمین سلامت روندهای مختلف انتخاباتی امری ضروری خواهد بود (منصوریان، ۱۴۰۱، ج ۲: ۱۰۳). پدیده حقوقی و سیاسی مناظرات از جمله ابزارهای رسانه‌ای و جذاب حق بر تبلیغات انتخاباتی نامزدها است که اولاً باید در چارچوب قانون صورت بگیرد و ثانیاً نظارت بر آن از اولویت‌های فرایند انتخابات است. این امر مسلم است که رقابت سالم و منصفانه مبتنی بر نظارت حقوقی و قضایی مؤثر و قابل پیگیری خواهد بود و مناظره بدون نظارت در واقع در اختیار گذاشتن فضای آزاد برای نامزدها و عدم التزام به قوانین و مقررات کشور است. بنابراین ضروری است این مناظرات حول محور نظارت جدی قرار گیرد تا علاوه بر زمینه‌سازی انتخاب اصلح نامزد یا نامزدهای متخلف یا مجرم طبق قانون به مجازات خود برسند. با توجه به اینکه دولت در نظام مردم‌سالاری تکالیفی نسبت به برگزاری انتخابات و نیز

مناظرات شایسته بر عهده دارد، باید اذعان کرد در ساختار حاکمیت دینی حضور فعالانه مردم در انتخابات تزئینی نیست و مردم در چارچوب احکام اسلام نقش اساسی دارند و تصمیم‌گیر اصلی هستند (صابریان، ۱۳۸۶: ۱۰۱) و مسئله آزادی سیاسی نیز با مشارکت فعال شهروندان معنا پیدا می‌کند (سیدباقری، ۱۳۹۷: ۴۲). طبق بند ۸ اصل ۳ قانون اساسی، یکی از حقوق مردم مشارکت عامه آن‌ها در تعیین سرنوشت کشور است که اصل حاکمیت ملت از راه شرکت در انتخابات میسر خواهد شد. در همین زمینه، آیت‌الله خامنه‌ای فرمودند: «حق انتخاب حقیقتاً متعلق به مردم است. مردم می‌خواهند آگاهانه، هشیارانه انتخاب کنند. این مناظره‌ها این را نشان داد. یقیناً یکی از علل افزایش ده‌میلیونی آرا نسبت به آخرین حد نصاب دوره‌های قبل همین بود که ذهن مردم، فکر مردم مشارکت داده شد، به عرصه آمد و آن‌ها تشخیص دادند، وارد میدان شدند».^۶ بر اساس بخشی از بند ۸ سیاست‌های کلی انتخابات مبنی بر «تعیین قواعد و ضوابط رقابت سیاسی سالم به منظور افزایش مشارکت و حضور آگاهانه و بانشاط مردم و کمک به انتخاب اصلح» باید به جهت افزایش مشارکت حداکثری مردم قواعد و ضوابط قانونی و مشخص جهت برگزاری جلسات مناظره مصوب و تأیید شود. نظام حقوقی ایران باید با فراهم کردن شرایط و امکانات کافی زمینه‌ساز مناسبی جهت انتخاب اصلح باشد. از جمله اهداف مهم مناظره‌ها بسترسازی یا ایجاد ظرفیت جهت بهره‌مندی نامزدها از حق بر تبلیغات انتخاباتی و نیز فراهم آوردن فرصت یکسان و برابر برای هر یک از نامزدها است تا به ارائه دیدگاه‌ها و نظریات خود در عمومی‌ترین رسانه کشور بپردازند (فرجیان و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۵). مناظرات از جمله ابزارهای تبلیغات انتخاباتی است که باید در چارچوب قانون صورت بگیرد و نظارت بر آن از اولویت‌های فرایند انتخابات است. رقابتی سالم و منصفانه خواهد بود که مبتنی بر نظارت حقوقی و قضایی مؤثر و قابل پیگیری برگزار شود. مناظره بدون نظارت در واقع در اختیار گذاشتن فضایی آزاد و بدون رعایت قانون و مقررات کشور است. بنابراین ضروری است این مناظرات حول محور نظارت جدی قرار گیرد تا علاوه بر زمینه‌سازی انتخاب اصلح نامزد یا نامزدهای متخلف یا مجرم طبق قانون به مجازات خود برسند.

از جمله مقدماتی که باید انجام شود تا نظارت حقوقی شکل بگیرد این است که اولاً مناظرات انتخاباتی در قانون انتخابات ریاست‌جمهوری یا در یک قانون مجزا تعریف شده باشد. ثانیاً مناظرات جزء ابزارهای مرسوم و اثرگذار در تبلیغات انتخاباتی از سوی مجریان و

ناظر بر انتخابات به رسمیت شناخته شود و هر یک از نامزدها نیز مکلف باشند جهت انتخاب اصلح توسط رأی‌دهندگان در این رقابت سیاسی شرکت کنند. علاوه بر این موارد، نامزدها باید از انتشار اخبار جعلی در فضای مجازی نیز خودداری کنند. در غیر این صورت، سازمان صداوسیما باید طبق ماده ۶ «الزامات پیشگیری و مقابله با نشر اطلاعات، اخبار، و محتوای خبری» مصوب ۱۳۹۹ شورای عالی فضای مجازی با استفاده از روش‌های جدید خبری نسبت به آگاه‌سازی افکار عمومی اقدام کند. ضرورت نظارت قضایی نیز از این جهت قابل تأمل خواهد بود که ممکن است نامزدهای انتخابات در حین مناظره به موارد غیر قانونی یا مباحث خلاف شرع توسل جویند. همان‌طور که در دوره‌های پیشین مواردی از سوی برخی نامزدها اظهار شد. در اینجا ضروری است دادستان کل کشور به عنوان مدعی‌العموم به جرایم یا تخلفات انتخاباتی رسیدگی کند. چنانچه نظارت قضایی هویت اصلی خود را از دست بدهد، نمی‌توان شاهد مناظرات سالم انتخاباتی بود. از جمله ضرورت‌های نظارت رعایت اصل برابری در بهره‌مند شدن از فرصت‌های تبلیغات انتخاباتی است؛ بدین صورت که هر یک از نامزدها باید در فضایی سالم و منصفانه و با رعایت اخلاق و قانون و شرع مقدس به مناظره با دیگر نامزدهای انتخاباتی بپردازد و به جهت اینکه ممکن است در حین مناظره نامزد یا نامزدهایی از قانون تخطی کنند باید یک عامل بازدارندگی وجود داشته باشد و در صورت عدم نظارت مؤثر بر مناظرات برخی نامزدها علاوه بر آنکه جایز می‌دانند مسائلی را خارج از عرف سیاسی و قانون و شرع مقدس بیان کنند به بی‌اخلاقی دامن خواهند زد.

۳. انواع نظارت حاکم بر جلسات مناظرات انتخاباتی

نظارت از دیدگاه حقوقی به معنای انطباق با قانون در جهت جلوگیری از انحراف در اجرای مقررات و قوانین است (نوروزی، ۱۳۹۳: ۹). اصل نظارت در امور عمومی، از دیدگاه اسلام، ضابطه‌ای است که حکومت باید رعایت کند و هر فرد غیر معصوم به علت احتمال لغزش و شخص معصوم نیز به علت استمرار مقبولیت حکومت نزد مردم باید مشمول نظارت باشد (ارسطا، ۱۴۰۰: ۳۰۰). نظارت در فقه و قوانین اسلامی دارای مبنای تحقق توحید و اجرای شریعت، حفظ جان و مال مردم از تعرض، و حفظ مصالح عمومی است و به مبنای حقوقی آن مانند عدم عصمت و احتمال بروز خطا، اصلاح‌گری و فسادستیزی، افزایش مشارکت سیاسی شهروندان، و مهار و کنترل قدرت سیاسی می‌توان اشاره کرد (آشنایی با

مفاهیم حقوق عمومی، ۱۳۹۷، ج ۲: ۱۱۵۰). بر اساس تجربه و مشاهده، برخی از رفتارهای نامزدها در جلسات رسمی مناظره غیر قانونی است که در اینجا وجود یک نهاد ناظر همراه با یک نظارت ویژه ضروری به شمار خواهد آمد (نعمتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۷). نهاد ناظر در قبال عدم رعایت قوانین و مقررات توسط نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری می تواند از ضمانت اجرایی مانند تعیین و الزام به جبران خسارت وارده ناشی از جرم و تخلف، مجازات سیاسی حذف از گردونه برخی تبلیغات، مثلاً امکان حذف تمام یا بخشی از تبلیغات حضوری، جرم انگاری، مانند پرداخت جریمه نقدی، و غیره استفاده کند. بدین منظور، نظارت حقوقی مؤثر، مستمر، و دقیق بر جلسات مناظرات می تواند به شیوه های الف) نظارت از لحاظ اشخاص حقوقی و ب) نظارت از لحاظ نحوه نظارت پیشنهاد و اعمال شود.

۳-۱. از لحاظ اشخاص حقوقی

۳-۱-۱. امکان سنجی نظارت نهادهای غیر حکومتی بر مناظرات انتخاباتی

بدیهی است بر اساس اصل ۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ماده ۸ «قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر» مصوب ۱۳۹۴ نظارت اشخاص حقیقی بر مناظرات انتخاباتی نیز از طریق اعلام گزارش به کمیسیون بررسی تبلیغات امکان پذیر است. اما به دلیل آنکه صرفاً نظارت از سوی نهادهای غیر حکومتی مد نظر بوده است، به این وجه از نظارت در این مقاله پرداخته نشد. از جمله نظارت های نهادهای غیر حکومتی نظارت «احزاب» و «سمن ها و نهادهای مردمی و تخصصی» است که با تشکیلات منسجم و اهداف مشخص در نقش ناظر بیرونی می توانند نسبت به جلسات مناظره فعالیت داشته باشند.

۳-۱-۱-۳. نظارت حزبی

حزب مجموعه ای از اعضای جامعه است که بر اساس اساسنامه و مرامنامه خود جمع می شوند و از طریق جلب مشارکت عمومی به دنبال رسیدن به قدرت یا حفظ قدرت سیاسی هستند (فتاحی، ۱۳۹۲: ۴). از جمله مدل های قانون گذاری حزبی، یعنی الزام و تجویز، طراحی انتخابات به گونه ای است که تنها از مسیر احزاب می گذرد؛ مانند انتخابات ریاست جمهوری آمریکا که برنده شدن نامزدهای غیر حزبی تقریباً هیچ است (اعمایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۱). لازمه تحقق بند ۹ سیاست های کلی انتخابات^۷ اولاً بر اساس قانون اساسی و قوانین عادی

وجود احزاب پذیرفته‌شده در کشور است (اعمایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۰) ثانیاً احزاب باید مسئولیت‌های پس از انتخاب نامزد مورد نظر خود را به عهده بگیرند.

۳-۱-۲. نظارت سمن‌ها و نهادهای مردمی و تخصصی

نظارت سمن‌ها و نهادهای مردمی و تخصصی در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران سابقه‌ای ندارد. اما نمونه چنین نظارتی در انتخابات امریکا مشهود بوده است. چون مناظرات انتخاباتی بخش جدایی‌ناپذیر مبارزات انتخاباتی در آنجا تلقی می‌شود (Goldberg, 2022: 1). تا سال ۱۹۸۸ میلادی قواعد حاکم بر برگزاری مناظره‌های انتخاباتی امریکا توسط اتحادیه زنان رأی‌دهنده^۸ (LWV) تعیین می‌شد؛ سازمانی که قبلاً نقش بزرگی در شکل دادن به مناظره‌های ریاست‌جمهوری داشت (Clark, 2000: 1). اما در همان سال بیانیه‌ای در جهت اعتراض به تلاش دو حزب معروف امریکا برای تأثیرگذاری بر این قواعد صادر کرد و از ادامه فعالیت در این زمینه منصرف شد. پس از آن، دو حزب امریکا با ایجاد «کمیسیون مناظره‌های انتخاباتی ریاست‌جمهوری»^۹ برگزاری مناظره‌ها را به عهده گرفتند که ریاست این کمیته، به صورت چرخشی، توسط رؤسای کمیته‌های سیاسی دو حزب اداره می‌شد و در نهایت مورد اعتراض مخالفانی قرار گرفت که معتقد بودند نمایندگان سایر احزاب هم باید در نحوه برگزاری مناظره‌ها شرکت داشته باشند و تنها به حضور اعضای دو حزب اصلی اکتفا نشود.

در سال ۲۰۰۴ میلادی، کمیسیون مردمی مناظره‌های انتخاباتی تشکیل شد تا برنامه‌ریزی مناظره‌ها را انجام بدهد. یکی از اصلی‌ترین اهداف کمیسیون صرفاً ایجاد فضای رقابت بین نامزدها است (Hamilton, 2015: 2). البته نامزدهای انتخاباتی از لحاظ قانونی هیچ‌گونه الزامی جهت حضور در جلسات مناظرات ندارند (Fahrenkopf, 2015: 1). در جریان انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۲۰۲۰ میلادی، فردی از شبکه تلویزیونی فاکس نیوز به عنوان ناظر یا ناظم در اولین مناظره برگزیده شد که وظیفه‌اش این بود که اجازه بدهد مناظره‌های انتخاباتی نامزدها به صورت کنترل‌شده و متمرکز انجام بشود (Jones, 2020: 1). به نظر می‌رسد با توجه به اقتضائات و شرایط موجود در ایران اسلامی می‌توان با رعایت مصونیت آرا توسط شورای نگهبان و تثبیت جایگاه و وجهه مردم‌سالاری دینی هیئت ناظران سمن‌ها و نهادهای مردمی و تخصصی با اعطای اختیارات قانونی را تشکیل داد تا بر مناظرات و محتوای آن از جمله ارائه وعده‌های انتخاباتی به عنوان یک رویه عمومی در تبلیغات انتخاباتی (باقری و همکاران،

۱۴۰۲: ۱۲۶) نظارت کنند و نتیجه آن نیز در روند انتخابات مؤثر واقع شود. بدین منظور که در صورت احراز وعده‌های غیر قانونی و گمراه‌کننده توسط کمیسیون نهادهای مردمی مراتب اعتراض و شکایت آن‌ها به نهاد ناظر اعلام و ترتیب اثر داده شود. البته مسلم است که پس از ارسال شکایت به قوه قضاییه باید به شکایت یادشده در زمان قانونی و محدود در بازه مجاز تبلیغات انتخاباتی نامزدها رسیدگی شود تا مسیر انتخاب رأی‌دهندگان جهت انتخاب اصلح نیز فراهم آید. هرچند می‌توان از قواعد عمومی همانند ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)، و ماده ۷۴۶ قانون مجازات (ماده ۱۸ قانون جرایم رایانه‌ای) نیز استفاده کرد، حکم اختصاصی با توجه به ابعاد رسانه‌ای مناظرات لازم است.

۲-۳. از لحاظ نحوه نظارت

۱-۲-۳. امکان‌سنجی نظارت حقوقی بر محتوای مناظرات انتخاباتی

منظور از نظارت حقوقی نظارت شورای نگهبان بر محتوای مناظرات نامزدهای انتخابات ریاست‌جمهوری است. این‌گونه نظارت تا زمان قبل از شروع فرایند مرحله رأی‌گیری اعمال خواهد شد و چنانچه مورد یا مواردی مبنی بر تخلف نامزد یا یکی از نامزدهای انتخابات ریاست‌جمهوری توسط نماینده شورا در کمیسیون بررسی تبلیغات یا یکی از اعضای شورا کشف شد، یکی از طرق رسیدگی در جهت صیانت از حق رأی ملت این است که شورای نگهبان به عنوان امین نظام و جهت رعایت حق‌الناس فوراً نسبت به رد صلاحیت یا ابقای صلاحیت فرد یا یکی از افراد انتخاب‌شونده تشکیل جلسه دهد و تصمیم‌گیری کند. در اینجا به دو نظارت مستقیم و غیر مستقیم شورای نگهبان نسبت به محتوای مناظرات انتخاباتی اشاره خواهیم کرد.

۱-۲-۳. نظارت مستقیم شورای نگهبان

نظارت بر انتخابات در قوانین اساسی برخی از کشورهای دنیا مورد ملاحظه قرار گرفته و مرجع ناظر از افرادی تشکیل شده تا در نتایج انتخابات ذی‌نفع نباشند (تقی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۵ - ۲۶). به دلیل آنکه شورای نگهبان بر اساس قوانین مسئولیت تأیید یا رد صلاحیت نامزدها را به عهده گرفته و همچنین مطابق با اصل ۹۹ قانون اساسی و تفسیر ذیل آن لزوم استصوابی بودن نظارت شورا بر انتخابات ریاست‌جمهوری محرز شده، بدیهی است در چنین

شرایطی شورا اولی از مابقی نهادها در بحث نظارت تلقی شود. مثلاً، چنانچه در مرحلهٔ مناظره مدارکی دال بر عدم صلاحیت یک یا چند نامزد حاصل شود، شورا بر اساس مادهٔ ۵۸ قانون انتخابات ریاست‌جمهوری، پس از بررسی و اعلام عدم صلاحیت، مراتب را به وسیله وزارت کشور به اطلاع عموم می‌رساند. همچنین طبق مادهٔ ۸ قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست‌جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۶۴/۰۴/۰۴، «چنانچه شورای نگهبان در کیفیت انجام مقدمات انتخابات از قبیل تعیین هیئت اجرایی، نحوهٔ تبلیغات، و مانند آن تخلفاتی مشاهده کند که به صحت انتخابات خدشه وارد سازد، انتخابات را متوقف و مراتب را به وزارت کشور اعلام می‌دارد». یکی از مصادیق «نحوهٔ تبلیغات و مانند آن» مناظرات است و ممکن است از سوی هر یک از نامزدها تخلفی صورت گیرد و به گونه‌ای صحت انتخابات زیر سؤال برود. ورود شورا در این مرحله جهت توقف انتخابات، از جهت عدم تضییع حقوق مردم در انتخاب نامزد اصلح، ضروری به نظر می‌رسد؛ به جهت آنکه وضعیت حقوقی نامزد یا نامزدها تعیین تکلیف شود. البته باید زمان رأی‌گیری و شروع فرایند آن نیز مورد توجه نهاد ناظر باشد و برای آن تمهیدات قانونی در نظر گرفته شود. به همین منظور، لازم است دستورالعملی توسط خود شورا تدوین شود. یکی از اماره‌های نظارت مستقیم شورا در مادهٔ ۹ طرح اصلاح موادی از قانون انتخابات ریاست‌جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۹ مقرر شده است در صورت کشف و اثبات ارائهٔ مدارک غیر واقعی یا جعلی ناظر به نامزدهای تأیید صلاحیت‌شده صلاحیتش مطابق با مادهٔ ۵۸ قانون مجدداً بررسی می‌شود و اگر مدارک غیر واقعی یا جعلی نامزد، بعد از برگزاری انتخابات و قبل از تنفیذ حکمش، ثابت بشود، جهت اتخاذ تصمیم به مقام رهبری فرستاده خواهد شد.

۲-۱-۲-۳. نظارت غیر مستقیم شورای نگهبان

نظارت بر فرایند شکل‌گیری و اتمام انتخابات از وظیفهٔ بررسی صلاحیت‌های نامزدهای انتخابات ریاست‌جمهوری جدا تلقی نمی‌شود و نهاد ناظر حق نظارت بر تمامی مراحل انتخابات از جمله بررسی صلاحیت‌ها را دارا خواهد بود. در قوانین موجود، وزارت کشور به عنوان مجری انتخابات شناخته شده و نباید در فرایند نظارت دخالتی داشته باشد. طبق بند ۱-۱۱ سیاست‌های کلی انتخابات، شورا باید سازکارهای شفاف، زمان‌بندی‌شده، و اطمینان‌بخش در تمام مراحل را تعیین کند. به همین منظور باید از طریق نماینده‌ای فعال در

کمیسیون بررسی تبلیغات نسبت به مناظرات نظارت جدی و اثرگذار داشته باشد. شورا می‌تواند از ظرفیت تبصره ماده ۶۳ قانون انتخابات ریاست‌جمهوری مصوب ۱۳۶۴، مبنی بر اینکه «شورای نگهبان می‌تواند یک نفر از میان اعضای خود یا از خارج را به منظور نظارت بر کار کمیسیون مزبور تعیین نماید»، به نحو مطلوب و شایسته‌ای استفاده کند. به نظر می‌رسد راه‌حل اجرایی شدن آن این است که تبصره یادشده در قانون فعلی انتخابات ریاست‌جمهوری اصلاح شود و واژه «می‌تواند» به «باید» تغییر یابد. در این صورت، با عدم تعیین نماینده از سوی شورای نگهبان تصمیمات کمیسیون نافذ و مجری نخواهد بود. تاکنون آمار و اطلاعات دقیقی در این نحوه نظارت شورا یافت نشده است. در همین زمینه، ذیل تبصره ماده ۱۳۶ «لایحه جامع انتخابات» که هنوز به تصویب و تأیید نهایی نرسیده صرفاً به «پخش زنده و مستقیم» برنامه مناظره اشاره شده است که با نظارت «کارگروه مرکزی ساماندهی تبلیغات انتخابات» صورت می‌گیرد و باید ضمن هماهنگی بین کارگروه مرکزی با «کمیسیون بررسی تبلیغات انتخابات» جهت نظارت غیر مستقیم شورا نماینده فعالی از سوی شورای نگهبان، به عنوان یک عضو اصلی کارگروه مرکزی، حضور داشته باشد.

۲-۲-۳. امکان‌سنجی نظارت قضایی بر محتوای مناظرات انتخاباتی

علاوه بر مبانی نظری و تحلیلی که در بخش مبانی و چارچوب نظری نظارت حقوقی و قضایی بر مناظرات انتخاباتی بیان شد، به دلیل اهمیت رقابتی بودن انتخابات به عنوان یکی از مؤلفه‌های مردم‌سالاری، نامزدها در جلسات مناظره به نشر افکار، نظریه‌ها، طرح‌ها، و پیشنهادهای خود می‌پردازند که در برخی از مباحث مواردی یا مصادیقی بیان می‌شود که ممکن است از جنبه قضایی جرم یا تخلف جدی تلقی بشود. بنابراین قوه قضاییه باید به جهت تضمین برگزاری مناظره برابر و منصفانه هم‌سو با حق بر تبلیغات نامزدها اقدام مناسبی جهت پیشگیری از جرایم و تخلفات یا مجازات بعد از ارتکاب جرم در نظر بگیرد؛ از جمله تعیین و الزام به جبران خسارت وارده ناشی از جرم و تخلف انتخاباتی. منظور از نظارت قضایی نظارت قوه قضاییه بر محتوای جلسات مناظرات است. این نظارت صرفاً بعد از جلسات مناظره فعال خواهد شد و چنانچه طبق قوانین و مقررات موجود اقدام یا عمل افراد انتخاب‌شونده در جلسه جرم تلقی شود، دستگاه قضایی باید برای عوامل دخیل در ارتکاب جرم، فارغ از هر گونه مسئولیت یا سمت قانونی نامزد یا نامزدهای ریاست‌جمهوری، در دادگاه

صالح، پرونده تشکیل بدهد. جلسات مناظرات مبری از خطا یا ارتکاب جرم نیست. بنابراین نهادهای نظارتی ذی‌صلاح باید نسبت به مفاد این جلسات در حین و بعد از مناظره امکان نظارت جدی و اثرگذار داشته باشند. در اینجا ضروری است صرفاً به دلیل اهمیت و حساسیت موضوع یادشده دادگاه تخصصی رسیدگی به جرایم و تخلفات انتخاباتی در حیطه مناظرات انتخاباتی تشکیل و خارج از نوبت به جرایم و تخلفات آن‌ها رسیدگی شود. در اینجا نظارت قضایی از منظر حقوق شهروندی و از دریچه قوانین و مقررات کشور را بررسی خواهیم کرد.

۳-۲-۱. از منظر حقوق شهروندی

حقوق شهروندی مفهوم و اصطلاح رایج و جداگانه‌ای از «حقوق بشر»^{۱۰} است که امروزه با توجه به مصادیق متعدد قابل تفکیک است که از یک طرف به مجموعه حقوقی از قبیل حق مشارکت سیاسی-اجتماعی، حق مسکن، آزادی رفت‌وآمد، حق تحصیل و آموزش، حق تأسیس و ادارهٔ تشکلهای جمعی و حزبی گفته می‌شود که افراد جامعه‌ای سیاسی به نام دولت-کشور باید برخوردار باشند (امیدعلی، ۱۳۹۳: ۶۲) و از سوی دیگر به معنای تضمین امنیت و حقوق و آزادی‌های فردی شهروندان توسط نهادهای دولتی و حکومتی است و مخاطب آن جامعه‌ای است که فرد به عنوان شهروند به آن تعلق دارد و عضو فعالی از اجتماع کنش‌وواکنش با دیگران است (آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی، ۱۳۹۷، ج ۱: ۵۲۳ - ۵۲۴). امروزه آزادی بیان، آزادی مطبوعات، و لزوم مشارکت در امور سرنوشت‌ساز کشور حقوق شهروندی نامیده می‌شود که رعایت آن‌ها به توزیع عادلانه قدرت و ثروت و اطلاعات می‌انجامد (پورسعید و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۰). نکته مهم این است که حقوق شهروندی به دلیل زندگی در اجتماع معین و با توجه به مقتضیات و شرایط زمانی و مکانی می‌تواند متفاوت باشد و دولت اجرای حقوق و آزادی‌های شهروندان را بر اساس قوانین داخلی، برای اتباع خود، تأمین و تضمین می‌کند و محتوای آن ممکن است در کشورها کمی متفاوت باشد (امیدعلی، ۱۳۹۳: ۶۴).

یکی از مصادیق حقوق عامه، کمک به برگزاری انتخابات سالم و آزاد است و یکی از مصادیق حقوق شهروندی برگزاری جلسات مناظرات مطلوب برای انتخاب رئیس‌جمهور است. چون مناظرات غیر منصفانه و غیرقانونی می‌تواند منشأ رأی‌های ناسالم در نظام انتخاباتی باشد. البته در صورت استمرار چنین مناظراتی مسلماً شاهد تبعات و فسادهای جبران‌ناپذیری هم خواهیم بود که حین یا بعد از مناظره، چنانچه جرمی یا اقدامی علیه امنیت ملی صورت

بگیرد، نهادهای ذیصلاح باید فوراً رسیدگی کنند. هر یک از شهروندان حق دارند از فرایندهای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری مرتبط و شناخت مکانیسم‌های اتخاذ تصمیم توسط مسئولان حکومتی نیز کسب اطلاع کنند (ساریخانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۳) و در مقابل مسئولان نیز وظیفه اطلاع‌رسانی به موقع، دقیق، و شفاف را در این زمینه به عهده دارند که در صورت ترک فعل آن‌ها می‌توان به مراجع ذی‌ربط قضایی اعلام شکایت کرد. یکی از انواع نظارت بر محتوای مناظرات نظارت عمومی شهروندانی است که خواستار انتخاب یک شخص برای تصدی کرسی ریاست‌جمهوری هستند. نامزدها در این مرحله باید سوابق را به وزارت کشور تحویل دهند تا مسئولان ذی‌ربط صحت‌سنجی کنند و مراحل ثبت نام صورت بگیرد. اما در زمان مناظره یکی از حقوق ملت جهت انتخاب اصلح این است که آن‌ها از برنامه‌ها و سیاست‌های پیشنهادی نامزدها آگاهی اجمالی داشته باشند تا بتوانند رأی بدهند. بنابراین، مناظره باید محل کنکاش و تحقیق نامزدها توسط مردم باشد. نهاد اجرایی انتخابات باید مصوباتی راجع به نحوه چگونگی برگزاری مناظرات تهیه و تدوین کند تا بر اساس آن اقداماتی صورت بگیرد. به نظر می‌رسد «کمیسیون بررسی تبلیغات انتخاباتی» مطرح در ماده ۶۲ قانون انتخابات ریاست‌جمهوری مصوب ۱۳۶۴ که زیر نظر هیئت اجرایی مرکزی انتخابات و بر اساس دعوت وزیر کشور تشکیل می‌شود مصوبات یا دستورالعمل‌هایی راجع به شیوه و اجرای مناظرات به تصویب می‌رساند. البته در قانون یادشده، به دلیل عدم بازنگری جدید، چنین کارویژه‌ای مختص کمیسیون مشاهده نمی‌شود. اما مطابق با مواد ۶۴ و ۶۵ آن قانون و بنا بر رویه موجود کمیسیون می‌تواند چنین وظیفه‌ای را به عهده بگیرد.

۳-۲-۲. از منظر قوانین و مقررات کشور

- اعمال مجازات قانونی در قبال جرایم و تخلفات نامزدها در مناظرات

قانون یک ضمانت جهت تأمین حقوق و آزادی‌های مشروع است و تکلیف قانون‌محوری در مرحله تبلیغات بسیار حائز اهمیت است (حبیب‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۵ - ۷۶). ایجاد حد و مرز آزادی بیان در مناظرات جزء اموری است که متأسفانه در قوانین کشور بیان نشده است و تا کنون قانون‌گذار به این امر مهم اهتمامی نداشته و تنها به جنبه جرم‌انگاری و اعمال مجازات در صورت ارتکاب جرم یا تخلف پرداخته است. در همین زمینه، بر اساس ماده ۷۱ قانون انتخابات ریاست‌جمهوری، اولاً داوطلبان ریاست‌جمهوری به هیچ وجه مجاز به هتک

حرمت و حیثیت دیگر نامزدهای انتخاباتی نیستند و ثانیاً چنانچه در حین مناظرات افرادی (نامزد یا شخص خارج از مناظره) مورد توهین و افترا و هتک حرمت قرار بگیرند طبق ماده ۶۴ قانون یادشده فرصت احقاق حق به دیگری داده می‌شود و متخلف طبق مقررات مجازات خواهد شد.

البته مطابق با ماده ۶۹۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۰۱ هر کس با نطق در مجامع به کسی امری را صریحاً نسبت دهد که مطابق قانون آن امر جرم محسوب بشود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت کند، غیر از موارد موجب حد، به جزای نقدی درجه شش محکوم خواهد شد. این نوع از مجازات می‌تواند نسبت به داوطلب یا داوطلبانی که حین مناظره به دیگران افترا می‌زنند شمولیت پیدا کند. همچنین در بند ۵ سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مورخ ۱۳۹۵/۰۷/۲۴ توسط مقام رهبری علاوه بر «ممنوعیت هر گونه تخریب»، که به نظر می‌رسد یکی از انواع تخریب تخریب شخصیت‌های حقیقی در جلسات مناظرات باشد و می‌تواند به پیگیری قانونی منجر شود، به «ممنوعیت هر گونه تهدید، تطمیع، فریب، و وعده‌های خارج از اختیارات قانونی و هر گونه اقدام مغایر امنیت ملی نظیر تفرقه قومی و مذهبی در تبلیغات انتخاباتی» اشاره شده است که برخی از وعده‌های غیر قانونی و غیر ممکن می‌تواند جنبه جزایی و جرم‌انگاری داشته باشد و در اصلاح بعدی قانون انتخابات ریاست‌جمهوری باید به عنوان حد و مرز آزادی بیان در مناظرات و از جمله شروط مناظرات آزاد و منصفانه در انتخابات ذکر شود تا ضمن رعایت اخلاق توسط نامزدها به حاکمیت قانون یا قانون‌مداری به عنوان یکی از اصول حقوقی حاکم بر مناظرات انتخاباتی نیز اهتمام جدی شود. چون رعایت قوانین ضامن کنترل و تنظیم رفتارهای فردی و اجتماعی است (نحوی، ۱۳۹۴: ۵۹) و باید از طرف حاکمیت بستر آن به طور صریح و مؤکد فراهم شود. از جمله مقتضیات جامعه اسلامی ایران التزام به ارزش‌های اسلامی است که هر فرد مسلمان مکلف است به حسب مسلمانی به آن‌ها پایبند باشد (افتخاری، ۱۳۸۱: ۲۵۱). اما به طور مثال در انتخابات ریاست‌جمهوری و کنگره امریکا تقریباً هیچ خط قرمزی وجود ندارد و نامزدها و احزاب علیه یک‌دیگر اقدام می‌کنند؛ مثل حمله به سوابق کاری و مناسبات خانوادگی و شغلی دیگر نامزدها که بدون هیچ محدودیتی مجاز است (درستی، ۱۳۹۳: ۱۰۳). نکته نهایی اینکه

چنانچه عنصر اخلاق در مباحث نامزدهای ریاست جمهوری نقض شود موجب تضییع «امنیت روانی» نیز به عنوان یک عنصر مهم حقوق عمومی خواهد شد.

– نظارت دادستان کل کشور بر محتوای مناظرات

از باب حفظ و احیای حقوق عامه، مدعی‌العموم بودن دادستان، و نیز به جهت عضویت آن شخص یا نماینده تام‌الاختیار او در «کمیسیون بررسی تبلیغات ریاست جمهوری» ذیل ماده ۶۳ قانون انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۴ و عضویت در «کارگروه مرکزی ساماندهی تبلیغات انتخابات» ذیل بند «ب» ماده ۱۳۴ لایحه جامع انتخابات مصوب ۱۳۹۷/۱۱/۰۳ هیئت وزیران، دادستان کل کشور می‌تواند بر اساس ماده ۲۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ دعوی حقوقی و کیفری علیه نامزد یا نامزدهایی که مرتکب جرایم انتخاباتی می‌شوند مطرح کند. حتی لازم است به دلیل پخش اظهاراتی که توهین، انتشار اخبار خلاف واقع و نشر اکاذیب، به‌ویژه اتهام فساد به اشخاص یا نهادهای عمومی یا هر گونه اهانتی به هر یک از نامزدهای حاضر در جلسات مناظرات یا هر شخص حقیقی یا حقوقی دیگر محسوب می‌شود، علیه سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، بدون توجه به خواست ذی‌نفع احتمالی، اقدام به طرح دعوا و شکایت کند. گفتنی است با توجه به تبصره ماده ۹ طرح اصلاح موادی از قانون انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۹، که تا کنون به نتیجه نرسیده است، هرگاه عمل داوطلب عنوان مجرمانه پیدا کرد، مطابق قوانین و مقررات کیفری، مورد پیگرد قرار خواهد گرفت. دادستان موظف خواهد بود با توجه به حساسیت موضوع انتخابات ریاست جمهوری و حفاظت و صیانت از حق رأی‌دهندگان نسبت به موارد تخلفات و جرایم انتخاباتی از قبیل تخریب و فریب اشخاص حقیقی در حین و بعد از مناظره، در چارچوب رعایت نظم و حقوق عمومی و اعتماد ملت به نهادهای نظارتی، اقدامات قانونی را در اسرع وقت انجام بدهد.

نتیجه‌گیری

با توجه به سؤال اصلی مقاله مبنی بر اینکه اساساً به منظور امکان نظارت بر مناظرات انتخاباتی نحوه نظارت بر مناظرات انتخاباتی چگونه ممکن است؟ فرضیه بر این اساس بود که به‌کارگیری انواع نظارت‌های حقوقی و قضایی بر محتوای مناظرات انتخاباتی توسط نهادهای ذی‌صلاح طبق قانون فعلی انتخابات ریاست جمهوری و قانون مجازات اسلامی ممکن خواهد

بود و بنابراین جهت انتخاب آگاهانه رأی‌دهندگان و نیز انتخاب نامزد اصلح باید موارد مهمی مورد بررسی و ملاحظه جدی قانون‌گذار، نهاد ناظر بر انتخابات، و نیز قوه قضاییه قرار بگیرد که به شرح ذیل است:

۱. با توجه به در نظر گرفتن مبانی و آثار حقوقی مناظرات از جمله حق بر تعیین سرنوشت اجتماعی، حق بر تبلیغات انتخاباتی نامزدها، و حق نظارت مردمی با رصد و پیگیری جلسات مناظرات و همچنین با لحاظ اصل بهره‌وری مطلوب از برابری فرصت تبلیغات انتخاباتی همه نامزدها می‌توانند بر اساس ماده ۶۵ قانون انتخابات ریاست‌جمهوری مصوب ۱۳۶۴ و بند ۳ سیاست‌های کلی انتخابات مبنی بر «تقسیم برابر متناسب با امکانات» از «حق بر تبلیغات انتخاباتی» در زمان قانونی تعیین شده بهره‌مند شوند.

۲. به جهت نظارت دقیق و مؤثر نهادهای مربوط، اولویت با تدوین و تصویب قواعد و اصول مناظرات است و لزوماً باید سازکارهای ویژه و چارچوب قانونی متناسب با اوضاع و شرایط کشور طراحی و اجرا شود. در باب محتوای قوانین انتخاباتی، با درج موارد حقوقی از قبیل «شناسایی و استفاده از ظرفیت مناظرات انتخاباتی» و «تعیین ضمانت اجرای کافی و مجازات مشخص برای ناقضان قوانین و مقررات مناظرات انتخاباتی» اصلاحات مؤثر در قانون انتخابات ریاست‌جمهوری مصوب ۱۳۶۴ یا قانون‌گذاری جدید در این حوزه لازم است که با توجه به تورم قوانین و مقررات در کشور، چنانچه اصلاحات کلی و جزئی در متن قانون فعلی صورت بگیرد، این مسئله نیز قابل حل خواهد بود.

۳. با توجه به اینکه ذیل ماده ۶۴ قانون انتخابات ریاست‌جمهوری عبارت «ضمن پخش برنامه زنده‌ای» آمده، اما تا کنون «مناظره» در قوانین رسمی کشور جایگاه قانونی نداشته، باید طبق ضرورت‌ها و بایسته‌ها و ضوابط حقوقی مندرج در بندهای ۵، ۶، و ۸ «سیاست‌های کلی انتخابات» قوانین مربوط به انتخابات نیز به‌روزرسانی و این شیوه بدیع به رسمیت شناخته شود. همچنین با توجه به تعریف مناظرات انتخاباتی از جهت حقوقی می‌توان به عنوان پیشنهاد اصلاح قسمتی از لایحه جامع انتخابات مورد ملاحظه قرار بگیرد. چون ذیل تبصره ماده ۱۳۶ «لایحه جامع انتخابات» که در جلسه ۱۳۹۷/۱۱/۰۳ هیئت وزیران تصویب شد و تا کنون به مرحله تصویب و تأیید نهایی نرسیده است صرفاً به «پخش زنده و مستقیم» اشاره شده که با نظارت «کارگروه مرکزی ساماندهی تبلیغات انتخابات» انجام می‌پذیرد.

۴. به لحاظ محقق شدن کامل و دقیق نظارت حقوقی مؤثر نسبت به محتوای مناظرات انتخاباتی ریاست‌جمهوری، باید با هماهنگی و ایجاد ارتباط حقوقی نهاد اجرایی برگزاری انتخابات با نهاد ناظر یا نماینده آن نهاد، ضمن تضمین نظارت شورای نگهبان بر مناظرات، نظارت جدی و قابل تأملی صورت بگیرد. به جهت اجرایی شدن این نوع از نظارت، شورای نگهبان باید با استفاده از ظرفیت تبصره ماده ۶۳ قانون انتخابات ریاست‌جمهوری مصوب ۱۳۶۴ مبنی بر اینکه شورا «می‌تواند یک نفر از میان اعضای خود یا از خارج را به منظور نظارت بر کار کمیسیون مزبور تعیین نماید»، با تفویض اختیار به نماینده خود در کمیسیون بررسی تبلیغات، نظارت حقوقی خود را فعال‌تر کند. گفتنی است پیشنهاد اصلاح تبصره ماده فوق هم قابل تأمل خواهد بود.

۵. به جهت نظارت مؤثر و جدی دستگاه قضایی به‌ویژه نهاد دادستانی بر محتوای مناظرات، علاوه بر نظارت قضایی بر آن‌ها از منظر حقوق شهروندی ضروری است پس از برگزاری هر یک از جلسات مناظرات یا با اتمام زمان مجاز تبلیغات انتخاباتی دادستان کل کشور به عنوان مدعی‌العموم و عضو فعال کمیسیون بررسی تبلیغات انتخابات و کارگروه مرکزی ساماندهی تبلیغات انتخابات، بدون هر گونه ملاحظه سَمَت و شخصیت حقوقی نامزدها، نسبت به موارد تخلفات و جرایم انتخاباتی از قبیل نشر اکاذیب و اخبار خلاف واقع، وعده‌های غیر قانونی، اهانت به نامزدها، تخریب اشخاص حقیقی در حین و بعد از مناظره، فریب دیگران، و غیره در چارچوب رعایت نظم و حقوق عمومی و اعتماد ملت به نهادهای نظارتی اقدامات قانونی را در اسرع وقت انجام دهد و از طریق روابط عمومی یا سخنگوی قوه قضاییه حصول نتیجه و تحقیقات قضایی به اطلاع مردم برسد. در این خصوص تصویب قانون مقابله با اخبار جعلی و گمراه‌کننده به‌رغم وجود قوانین متعدد و غیر منقح در این‌باره ضروری است.

یادداشت‌ها

1. free and fair elections
2. electoral systems
3. closed electoral systems

۴. نظریه تفسیری شماره ۱۲۳۴ مورخ ۱۳۷۰/۰۳/۰۱ شورای نگهبان: «نظارت مذکور در اصل ۹۹ قانون اساسی استصوابی است و شامل تمام مراحل اجرایی انتخابات از جمله تأیید و رد صلاحیت کاندیداها می‌شود».

5. election debates

۶. خطبه‌های نماز جمعه تهران، مورخ ۱۳۸۸/۰۳/۲۹، به نشانی-farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7190

۷. بند ۹ سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مورخ ۱۳۹۵/۰۷/۲۴ توسط مقام رهبری: «تعیین چارچوب‌ها و قواعد لازم برای فعالیت قانونمند و مسئولانه احزاب و تشکلهای سیاسی و اشخاص حقیقی در عرصه انتخابات مبتنی بر اصول و مبانی نظام جمهوری اسلامی ایران؛ به نحوی که رقابت‌های انتخاباتی منجر به افزایش مشارکت آگاهانه، اعتماد، ثبات، و اقتدار نظام شود».

8. league of women voters of mississippi
9. commission on presidential debates (CPD)
10. human rights

منابع

فارسی

- ارسطا، م. (۱۴۰۰). نگاهی به حقوق عمومی در اسلام. قم: مکتب اندیشه.
- استیل، ف. (۱۳۹۰). *تاریخچه انتخابات در جهان*. مترجم: پرویز دلیرپور. تهران: سبزان.
- افتخاری، ا. (۱۳۸۱). *درآمدی بر خطوط قرمز در رقابت‌های سیاسی*. تهران: فرهنگ گفتمان.
- امیدعلی، م. (۱۳۹۳). *رسانه و حقوق شهروندی*. قم: صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی.
- انوری، ح. (۱۳۸۱). *فرهنگ بزرگ سخن*. ج ۵. تهران: سخن. ج ۸.
- بنی‌یعقوب، ج. (۱۳۸۸). *فرهنگ واژگان و اصطلاحات حقوقی، سیاسی، اداری*. ج ۲. تهران: جنگل. ج ۱.
- جمعی از نویسندگان (۱۳۹۷). *آشنایی با مفاهیم حقوق عمومی*. تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان. ج ۱ و ۲.
- حجتی، ر. (۱۳۹۰). *گفتمان مناظره‌ای، بررسی سازکارها و ساختار گفتمانی مناظره‌های تلویزیونی*. تهران: ساقی.
- خسروی، ح. (۱۳۸۷). *حقوق انتخابات دموکراتیک*. تهران: مجد.
- دهخدا، ع. (۱۳۷۷). *لغت‌نامه*. زیر نظر دکتر معین و دکتر شهیدی. چاپ دوم از دوره جدید. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- راسخ، م. (۱۳۹۰). *نظارت و تعادل در نظام حقوقی اساسی*. ج ۲. تهران: دراک.
- رزم‌جو، ح. (۱۳۷۰). *انواع ادبی و آثار آن در زبان فارسی*. مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- علی‌محمدی، م. (۱۳۹۲). *آموزه‌های اسلامی مناظره و چگونگی کاربرد آن در مناظره‌های انتخاباتی*. تهران: انتشارات و اطلاع‌رسانی مرکز پژوهش و سنجش افکار صداوسیما.
- عمید، ح. (۱۳۸۹). *فرهنگ فارسی*. تهران: راه رشد.
- عمیدزنجانی، ع. (۱۳۸۴). *حقوق اساسی تطبیقی (حقوق اساسی کشورهای غربی و کشورهای اسلامی)*. تهران: میزان.

فولادفر، م.، و صابری، ا. (۱۳۹۲). چارچوب قانونی رقابت سیاسی از منظر امام خمینی، رحمه الله علیه. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

منصوری، م. (۱۳۹۰). حکایات و مناظرات. قم: طوبای محبت.

_____ (۱۴۰۱). نظام حقوقی حاکم بر انتخابات (مدیریت انتخابات و نظارت بر آن). تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان. ج ۲.

نحوی، س. (۱۳۹۴). احکام انتخابات. قم: نشر بهار دل‌ها.

عربی

ابن منظور، ا. (۱۴۰۵ ق). لسان‌العرب. قم: نشر ادب. ج ۵.

راغب اصفهانی، ا. (۱۳۹۰). المفردات فی غریب القرآن. چ ۳. قم: دفتر نشر نوید اسلام.

مظفر، م. (۱۳۸۸ ق). المنطق. قم: انتشارات جامعه مدرسین قم.

مقالات

باقری خوزانی، م.، عطریان، ف.، و مسعود، غ. (۱۴۰۲). واکاوی شاخصه‌های تضمین شفافیت در انتخابات ریاست‌جمهوری (مطالعه ابعاد ناظر به نامزدهای انتخاباتی). دانش حقوق عمومی، ۱۲ (۴۱)، ۱۲۷ - ۱۵۰.

پورسعید، ر.، و توتونچیان، م. (۱۳۹۹). مبانی دینی حقوق شهروندی. اخلاق زیستی، ۱۰ (۱)، ۳۹ - ۴۹.

تارم، م.، آفتابی، ک.، و افضل، ر. (۱۴۰۱). بررسی ادله نظارت استصوابی و استطلاعی در فقه و حقوق. جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۵ (۱۱)، ۳۵۴۸ - ۳۶۰۰.

تقی‌زاده، ج.، و کریم‌زاده، ط. (۱۳۹۲). اصل برابری و نظارت قانونی بر اجرای انتخابات نهادهای سیاسی. مطالعات حقوقی شیراز، ۵ (۱)، ۲۵ - ۴۸.

حبیب‌نژاد، ا.، و عامری، ز. (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی نظام حقوقی حاکم بر ممنوعیت مداخله بیگانگان در انتخابات (با نگاهی به ایران). دانش حقوق عمومی، س ۱۰، ش ۳۴، ۱۳۳ - ۱۶۰.

حبیب‌نژاد، ا.، و داوودی، ح. (۱۳۹۷). الگوی تبلیغات انتخاباتی ایران در پرتو مؤلفه‌های تبلیغات انتخاباتی شایسته. دانش حقوق عمومی، س ۷، ش ۲۰، ۷۱ - ۹۱.

ساریخانی، ع.، و اکرمی، ر. (۱۳۹۲). کارکردهای پیشگیرانه شفافیت در سیاست جنایی. فصلنامه حقوقی دادگستری، ش ۸۲، ۹۱ - ۱۱۶.

سیدباقری، ک. (۱۳۹۷). حق مشارکت شهروندان و آزادی سیاسی با تأکید بر قرآن کریم. پژوهش‌های سیاست اسلامی، س ۶، ش ۱۴، ۴۱ - ۶۵.

صابریان، ع. (۱۳۸۶). مشارکت سیاسی در نظام اسلامی؛ حق یا تکلیف. دین و سیاست، ش ۱۳ - ۱۴، ۷۹ - ۱۰۳.

فرجیان، م.، شریفی، م.، دیانی، م.، و سلمانی‌زاده، ش. (۱۳۹۴). تأثیر مناظره‌های تلویزیونی به عنوان یک روش تبلیغاتی بر شکل‌دهی به نظر رأی‌دهندگان در انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۹۲ (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه‌های ایران). پژوهش‌های ارتباطی، س ۲۲، ش ۳، ۵۳ - ۶۷.

درستی، ه. (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی تبلیغات انتخاباتی مجلس شورای اسلامی در پرتو اصول حقوقی حاکم بر تبلیغات. مجلس و راهبرد، س ۲۱، ش ۸۰، ۸۹ - ۱۱۲.

نعمتی، ح.، باقری‌کنی، م.، و باقری‌کنی، م. (۱۴۰۱). شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های مناظرات مطلوب انتخابات ریاست‌جمهوری در ایران از منظر رهبر معظم انقلاب. اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، ۱۶(۲)، ۱ - ۴۴.

اسناد و مدارک

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مورخ ۱۳۹۵/۰۷/۲۴ توسط مقام رهبری.

قانون انتخابات ریاست‌جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۴/۰۴/۰۵ مجلس شورای اسلامی.

قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست‌جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۴/۰۴/۰۴ مجلس شورای اسلامی.

الزامات پیشگیری و مقابله با نشر اطلاعات، اخبار، و محتوای خبری مصوب ۱۳۹۹/۱۱/۲۱ شورای عالی فضای مجازی.

لایحه جامع انتخابات مصوب ۱۳۹۷/۱۱/۰۳ هیئت وزیران.

قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر مصوب ۱۳۹۴/۰۱/۲۳ مجلس شورای اسلامی.

پایگاه‌های اطلاع‌رسانی

دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی امام خامنه‌ای، خطبه‌های نماز جمعه تهران، مورخ ۱۳۸۸/۰۳/۲۹ (تاریخ رجوع ۱۴۰۳/۱۰/۱۱) به نشانی: farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7190

سامانه جامع نظرات شورای نگهبان، قابل دسترس در: nazarat.shora-rc.ir

پایان‌نامه‌ها یا طرح‌های پژوهشی

- آیین‌نگینی، ح. (۱۳۹۵). واکاوی مفهومی کلیدواژگان چندمعنا در قانون اساسی، مدخل (نظارت). گزارش پژوهشی. تهران: پژوهشکده شورای نگهبان، شماره ۱۳۹۵۰۰۱۳.
- امیرارجمند، ا. (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی نظام انتخاباتی مجلس شورای اسلامی با نظام‌های متداول انتخاباتی. پایان‌نامه کارشناسی/ارشد. تهران: دانشگاه تهران.
- فتاحی، ع. (۱۳۹۲). بررسی مفهوم حزب. گزارش پژوهشی. تهران: پژوهشکده شورای نگهبان، شماره ۱۳۹۲۰۰۴۵.
- مالمیر، م. (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل گفتمان مناظره‌ای در نامه‌های نهج‌البلاغه. پایان‌نامه کارشناسی/ارشد. همدان: دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه بوعلی سینا.
- نجفی دورکی، د. (۱۴۰۱). اصول و ضوابط برگزاری مناظره‌های انتخاباتی در نظام جمهوری اسلامی ایران. دفتر مطالعات سیاسی (گروه سیاست).

انگلیسی

- Clark, Josh (October 13, 2000). A Brief History of U.S. Presidential Debates. www. How Stuff work.com.
- Coleman, S. (2000). Televised election debates. International perspectives. S.T. Martin's press.
- Goldberg, Andreas c. (Ago. 8, 2022). TV debates in EP election campaigns - the influence of the 2019 Eurovision debate on voting behaviour. 1-23.
- Hamilton, Lee and VinWeber (April 14, 2015). Reform the Presidential Debate Commission. 1-2
- Fahrenkopf, Frank and Mike McCurry (May 12, 2015). Why Presidential Candidates Debate?. 1-3
- Jones, Tom. (Sep. 3, 2020). Moderators for the presidential debates are set. Were they the right choices?. 1-6

References

Books

Persian

- Arasta, M. (2021). A Look at Public Law in Islam. Qom: Maks Andisheh Publications, First Edition.
- Steel, F. (2011). History of Elections in the World. Translated by Parviz Delirpour, Tehran: Sabzan Publications, First Edition.
- Eftekhari, A. (2002). An Introduction to Red Lines in Political Competitions. Tehran: Farhang Goftman.

- Omidali, M. (2014). Media and Citizen Rights. Qom: Islamic Republic of Iran Radio and Television, Islamic Research Center, First Edition.
- Anvari, H. (2002). Great Dictionary of Speeches. Tehran: Sokhan, Volume Eight, Fifth Edition.
- Introduction to the Concepts of Public Law. (2018). Volume One, a Group of Authors, Tehran: Guardian Council Research Institute Publications, First Edition.
- Introduction to the Concepts of Public Law. (2018). Volume Two, a Group of Authors, Tehran: Guardian Council Research Institute Publications, First Edition.
- Bani Yaqoob, J. (2009). Dictionary of legal, political, and administrative terms and terms. Tehran: Jangal Publications, second edition, volume one.
- Hojjati, R. (2011). Debate discourse, a study of the mechanisms and discursive structure of television debates. Tehran: Saqi Publications, first edition.
- Khosravi, H. (2008). Democratic electoral law. Tehran: Majd Publications, first edition.
- Dehkhoda, A. (2008). Dictionary. Under the supervision of Dr. Moin and Dr. Shahidi, Tehran: Tehran University Publishing and Printing Institute, second edition of the new era.
- Rasek, M. (2011). Supervision and balance in the basic legal system. Tehran: Drak, second edition.
- Razmjo, H. (2008). Literary genres and their works in Persian. Mashhad: Astan Quds Razavi Publishing and Publishing Institute, first edition.
- Ali Mohammadi, M. (2013). Islamic teachings of debate and how to apply it in electoral debates. Tehran: Publications and Information of the Research and Opinion Survey Center of the Iranian Broadcasting Corporation.
- Amid, H. (2009). Persian Language. Tehran: Rah Roshd Publications, First Edition.
- Amid Zanjani, A. (2005). Comparative Basic Laws (Basic Laws of Western and Islamic Countries). Tehran: Mizan, First Edition.
- Foladfar, M., and Saberi, A. (2013). Legal Framework of Political Competition from the Perspective of Imam Khomeini (may God have mercy on him). Tehran: Islamic Revolution Documents Center, First Edition.
- Mansouri, M. (2011). Stories and Debates. Qom: Tubaei Mohabat Publications, First Edition.
- Mansourian, M. (2012). The Legal System Governing Elections (Election Management and Supervision). Volume Two, Tehran: Guardian Council Research Institute Publications, First Edition.
- Nahovi, S. (2015). Election Laws. Qom: Bahar Delha Publishing House. Arabic
- Ibn Manzur, A. (1405 AH). Lisan al-Arab. Qom: Adab Publishing House, Volume 5.

Ragheb Isfahani, A. (1390). *Al-Mufradat fi Gharib al-Quran*. Qom: Naveed Islam Publishing House, Third Edition.

Muzaffar, M. (1388 AH). *Al-Mantiq*. Qom: Jamia al-Modaresin Qom Publishing House, Volume 1.

Articles

Bagheri Khouzani, M., Atrian, F. and Masoud, G. (2013). Analyzing the Indicators of Guaranteeing Transparency in the Presidential Elections (Studying the Candidate-Related Aspects) Studying the dimensions of election candidates. *Quarterly Journal of Public Law Knowledge*, 12 (41), 127-150.

Poursaid, R., and Totunchian, M. (2010). Religious foundations of citizenship rights. *Journal of Biological Ethics*, 10 (1), 39-49.

Taram, M., Aftabhi, K. and Afzali, R. (2011). Study of the evidence of discretionary and deliberative supervision in jurisprudence and law. *Iranian Political Sociology Monthly*, 5 (11), 3600-3548.

Taghizadeh, J. and Karimzadeh, T. (2013). The principle of equality and legal supervision over the implementation of elections of political institutions. *Shiraz Legal Studies Quarterly*, 5 (1), 25-48.

Habibnejad, A. and Ameri, Z. (2021). A Comparative Study over the Legal System Governing the Prohibition of foreign interference in the Elections (Iranian Model Study). *Quarterly Journal of Public Law Knowledge*, Year 10, No. 34, 133-160.

Habibnejad, A. and Davoudi, H. (2018). The Iran Electoral Advertising Model in light of the Good Electoral Advertising Requirements. *Quarterly Journal of Public Law Knowledge*, Year 7, No. 20, 71-91.

Sarikhani, A. and Akrami, R. (2013). The Preventive Functions of Transparency in Criminal Policy. *Quarterly Journal of Justice Law*, No. 82, 91-116.

Seyed Bagheri, K. (2018). The Right of Citizens to Participate and Political Freedom with Emphasis on the Holy Quran. *Islamic Politics Research*, Vol. 6, No. 14, 41-65.

Sabrian, A. (2007). Political Participation in the Islamic System; Right or Duty. *Quarterly Journal of Religion and Politics*, Vol. 13-14, 79-103.

Farajian, M., Sharifi, M., Diani, M. and Salmanizadeh, Sh. (2015). The Effect of Television Debates as a Propaganda Method on Shaping Voters' Opinions in the 2013 Presidential Elections (Case Study: Iranian University Students). *Quarterly Journal of Communication Research*, Vol. 22, No. 3, 67-53.

Dorsti, H. (2014). Pathology of the Election Campaigns of the Islamic Consultative Assembly in the Light of the Legal Principles Governing Advertising. *Quarterly Journal of Parliament and Strategy*, Vol. 21, No. 80, 89-112.

Nemati, H., Bagherikani, M. and Bagherikani, M. (2022). Identifying the dimensions and components of desirable debates in the presidential elections in Iran from the perspective of the Supreme Leader of the Revolution. *Strategic Management Thought (Management Thought)*, 16 (2), 1-44.

Documents

The Constitution of the Islamic Republic of Iran

General Election Policies Announced on 2016 by the Supreme Leader of the Islamic Revolution, "Hafza'ullah"

The Law on the Election of the President of the Islamic Republic of Iran, Approved on 5/4/1364 by the Islamic Consultative Assembly

The Law on the Supervision of the Guardian Council on the Election of the President of the Islamic Republic of Iran, Approved on 1985 by the Islamic Consultative Assembly

Requirements for Preventing and Countering the Publication of Information, News, and News Content, Approved on 2020 by the Supreme Council of Cyberspace

The Comprehensive Election Bill, Approved on 2018 by the Cabinet

The Law on Supporting Those Who Command Good and Forbid Evil, Approved on 2015 by the Islamic Consultative Assembly

Information Bases

Office for the Preservation and Publication of the Works of His Eminence Grand Ayatollah Imam Khamenei, Friday Prayer Sermons in Tehran, dated 2009 (accessed 2024) at the following address: farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7190

Comprehensive System of the Guardian Council's Opinions, available at: nazarat.shora-rc.ir

Theses or research projects:

Ayene-Negini, H. (2016). Conceptual analysis of polysemantic keywords in the constitution, entry (supervision). Research report, Tehran: Guardian Council Research Institute, No. 13950013

Amirarjomand, A. (2010). Comparative study of the electoral system of the Islamic Consultative Assembly with conventional electoral systems. Master's thesis, Tehran: University of Tehran.

Fattahi, A. (2013). Study of the concept of party. Research report, Tehran: Guardian Council Research Institute, No. 13920045

Malmir, M. (2010). Study and analysis of debate discourse in the letters of Nahj al-Balagha. Thesis for the degree of Master of Arts, Hamadan: Faculty of Literature and Humanities, Bu-Ali Sina University.

Najafi-Doraki, D. (2014). Principles and regulations for holding electoral debates in the Islamic Republic of Iran. Political Studies Office (Domestic Policy Group), Research Center of the Islamic Consultative Assembly.